

Siyasal Sistem ve Siyasal İktidar Kavramlarının Bürokrasi ile İlişkisi

Ali Tosun¹

Özet

Siyasal sistem, toplumun yönetim süreçlerini düzenleyen kurumsal yapıları, kuralları ve aktörleri kapsayan bir bütün olarak tanımlanmaktadır. Bu sistem içerisinde siyasal iktidar, toplumu yönlendiren, kamusal politikaları belirleyen ve otoritesini hukuki ve sosyolojik temellere dayandıran merkezi bir faktördür. Siyasal iktidarın karar alma süreçlerinde etkin rol oynayan bürokrasi ise kamu yönetiminin sürekliliğini sağlayan, uzmanlaşmış kadrolardan oluşan ve yasalar çerçevesinde çalışan idari bir mekanizmadır. Bürokrasi, modern devletin işleyişinde temel bir yapı taşı olup karar alma ve uygulama süreçlerinde kritik bir rol üstlenmektedir.

Bu çalışma, siyasal sistem, siyasal iktidar ve bürokrasi arasındaki etkileşimi teorik bir çerçevede ele alarak, bu unsurların birbirleriyle nasıl bir denge ve çatışma içinde olduğunu analiz etmektedir. Çalışmada, özellikle Max Weber'in bürokrasi anlayışı ve çağdaş yönetim kuramları çerçevesinde, bürokrasinin siyasal iktidarla nasıl bir ilişki kurduğu ve kamu yönetimi süreçlerine nasıl etki ettiği değerlendirilmektedir. Siyasal iktidarın bürokrasiyi yönlendirme ve denetleme gücü incelenirken, bürokrasinin de karar alma süreçlerinde aktif bir aktör olarak nasıl konumlandığı tartışılmaktadır. Bu bağlamda, bürokrasinin sadece yönetsel bir araç olmaktan çıkıp, bazı durumlarda bağımsız bir güç odağı haline gelebileceği vurgulanmaktadır.

Siyaset ve bürokrasi arasındaki ilişkinin doğası, demokratik rejimlerde ve otoriter sistemlerde farklı şekillerde tezahür etmektedir. Demokratik yönetimlerde bürokrasinin hesap verebilirliği ve şeffaflığı ön planda tutulurken, otoriter yönetimlerde bürokratik yapıların siyasal iktidarın kontrolü altında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bazı durumlarda bürokratik yapıların aşırı güçlenerek *bürokratik vesayet* oluşturması veya

1 Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, atosun@kmu.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-7908-964X

aksine, siyasal iktidarın bürokrasiyi aşırı derecede denetleyerek yönetimde istikrarsızlık yaratması mümkündür.

Sonuç olarak, siyasal sistemin etkin ve istikrarlı bir şekilde işlemesi için siyasal iktidar ile bürokrasi arasındaki ilişkinin dengeli olması gerekmektedir. Bu dengenin sağlanamaması, yönetimde aksaklıklar yaratabileceği gibi, siyasal ve yönetsel krizleri de beraberinde getirebilir. Bu çalışma, siyaset-bürokrasi ilişkisini yönetim bilimi ve siyaset teorisi perspektiflerinden ele alarak, bu konudaki akademik tartışmalara katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Giriş

Siyasal sistem ve siyasal iktidar, toplumsal organizasyonun temel bileşenleri arasında yer almakta olup, modern devlet yapısının işleyişinde belirleyici unsurlardır. Siyasal sistem, bir toplumu yönetme, karar alma ve uygulama mekanizmalarını içeren kurumsal bir yapı olarak tanımlanabilirken, siyasal iktidar bu yapının merkezinde bulunan ve toplumu yönlendiren otoriteyi ifade etmektedir. Siyasal sistemin etkinliği ve istikrarı, siyasal iktidarın meşruiyet temelleri ve uygulama kapasitesi ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, siyasal sistem ve siyasal iktidar kavramlarının, modern devlet mekanizmasının ayrılmaz bir parçası olan bürokrasi ile ilişkisi, kamu yönetimi ve yönetim bilimleri açısından önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

Siyasal sistem, belirli bir toplumda siyasal otoritenin nasıl işlediğini ve karar alma mekanizmalarının nasıl çalıştığını belirleyen bir dizi kurum ve kurallardan oluşmaktadır. David Easton'a göre siyasal sistem, toplumdan girdi olarak gelen talepleri ve destekleri işleyerek çıktılara dönüştüren bir yapıdır. Bu çıktılar, kamu politikaları, yasal düzenlemeler ve yönetim kararları şeklinde toplum üzerinde etkisini göstermektedir.

Siyasal iktidar ise, toplumda yasal ve meşru otoritenin kullanımını ifade eden bir kavramdır. Max Weber, siyasal iktidarın meşruiyet temellerini geleneksel, karizmatik ve rasyonel-hukuki otorite olarak üç ana başlık altında değerlendirmektedir. Modern devletlerde bürokrasi, rasyonel-hukuki otoritenin temel taşıyıcısı olarak öne çıkmaktadır.

Bürokrasi, tarihsel olarak merkezi yönetim ihtiyacının artmasıyla birlikte güç kazanmış bir yönetim yapısıdır. Antik çağlardan itibaren büyük devletlerin yönetiminde bürokratik unsurlar yer almış, özellikle modern devlet anlayışının gelişimiyle birlikte bürokratik kurumlar daha sistematik hale gelmiştir. XIX. ve XX. yüzyıllarda, sanayi devrimi ve ulus-devlet modelinin yaygınlaşmasıyla birlikte bürokrasi, devletin temel yönetim mekanizması haline gelmiş, bu durum siyasal sistem ve siyasal iktidar ile olan ilişkisini daha belirgin hale getirmiştir.

Siyasal sistemin işleme ve kamu hizmetlerinin sürdürülmesi noktasında bürokrasi hayati bir role sahiptir. Bürokrasi, kamu politikalarını uygulayan ve siyasal kararları hayata geçiren bir mekanizma olarak siyasal sistemin temel taşıyıcılarından biridir. Bununla birlikte, siyasal iktidar ile bürokrasi arasında zaman zaman gerilimler yaşanabilmektedir. Seçilmiş siyasal aktörler ile atanır bürokratlar arasındaki yetki ve sorumluluk paylaşımı, bürokratik etkinlik ve demokratik hesap verebilirlik açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, bürokratik yapının siyasal karar alma süreçlerine etkisi de dikkate değer bir konu başlığıdır. Büyük ve karmaşık devlet mekanizmalarında bürokratik elitlerin siyasal iktidar üzerinde etkili olabileceği ve karar alma süreçlerinde belirleyici roller oynayabileceği ileri sürülmektedir.

Siyasal sistem, siyasal iktidar ve bürokrasi arasındaki ilişkiler, kamu yönetimi ve siyaset bilimi disiplini açısından kritik bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Çalışmada, siyasal sistem, siyasal iktidar ve buna yönelik olarak da bürokrasi ile olan bağlantısı ele alınmıştır.

1. Siyasal Sistem Kavramı

Siyasal sistem, devletlerin siyasi ve yönetsel alanlardaki güç ilişkilerini ve buna göre devlet fonksiyonlarını ifade etmektedir. Siyasal sistemlerin içinde bulunulan koşullara ve toplumların özelliklerine göre farklılaşan yönleri bulunmakla beraber tek doğru bir siyasal sistemden bahsetmek mümkün değildir. Siyasal sistem, toplum adına kararlar alan ve buna göre bir çerçeve oluşturan yapılar bütünü olarak ifade edilebilmektedir (Sarıslan, 2023: 161-192). Siyasal sistemler, toplumsal yapının temel düzenleyici unsurlarından biri olup, siyasal iktidarın kullanımını ve devlet mekanizmalarının işleyişini belirleyen temel kurallar bütünü olarak tanımlanabilir.

Siyasal sistemde hükümet kurumları, partiler, çıkar grupları ve diğer kesimlerin siyasal alandaki etkinliği siyasal hayatı şekillendirmektedir (Koç, 2023). Toplumsal ve siyasal alandaki bu faktörler bireyleri birçok yönden etkilerken aynı zamanda belirli sistemlerin oluşturulması noktasında da sonuç verici olmaktadır. Siyasal sistem de buna göre siyasal yaşamın bir yansıması ve bundan etkilenen bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Easton, 1965). Belirli planlamaları ve düzenlemeleri içeren siyasal sistemler toplumsal alandaki tüm kesimleri etkilerken yaptırım gücüne de bu oranda sahip olmaktadır. Siyasal sistemde esas siyasi süreç, bireylere ve onların davranışlarına hâkim olan esasları içermektedir. Bu durum siyasi oyunların da buna göre oynanmasına neden olmaktadır (Kalaycıoğlu, 2018).

Siyasal sistemlerin devletin işleyişi, kamusal görevlerin planlanması, toplumsal alanda gerekli görülen planlama ve uygulamaların yapılması ile

İlgili çeşitli fonksiyonları bulunmaktadır. Bunun kesin bir sınırı olmamakla beraber devletlerin farklı siyasal sistemlere sahip olduğu görülmektedir. Uygulamada ve işleyişte siyasal sistemler her ülkede farklılıklara sahiptir (Yolcu ve Sezgin, 2018: 151). İnsanlık tarihine bakıldığında farklı yönetim biçimleri ile siyasal sistemlerin varlığını sürdürdükleri ve buna göre kabul gören sistemlerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Siyasal sistem, toplumun değerleri ile güç ilişkileri kapsamındaki ilişkileri ifade etmektedir (Terkan, 2003). Buna göre farklı yapı ve sistemler oluşturulmuş ve toplumsal alan biçimlendirilmiştir. Siyasal sistemde toplumsal alanın amcaları ile ihtiyaçları etkili bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda siyasal sistem diğer sistemlerden farklı olarak bütüncül bir yaklaşıma ve özelliğe sahiptir. Siyasal sistemin olumlu özellikleri kadar çatışma ve olumsuzluğa neden olabilecek farklı özelliklere de sahip olduğu ifade edilmektedir (Kışlalı, 1991). Siyasal sistemde toplumsal faydanın gözetilmesine bağlı olarak etkin ve verimli bir çıktının oluşturulmasına ve meşru bir zemine dayanmasına yönelik özellikler de bulunurken (Yolcu ve Sezgin, 2018), bu durum siyasal alanda tutum ve davranışların da şekillenmesine etki etmektedir.

Siyasal sistem, iktidarın yapısı ve bu iktidarın ne şekilde kullanıldığı ile ilgili bir kavram olarak da ifade edilmektedir (Çiftçi ve Yılmaz, 2013: 84-86). Siyasal sistemlerin buna göre ele alınması ve yöneten yönetilen ilişkilerini biçimlendirmesi tarihsel süreçte çeşitli dönemlerde ön plana çıkmıştır. Aristo'nun *monarşi*, *aristokrasi* ve *politea* ayrımı ve buna göre tiranlık, oligarşi ve demokrasinin bu yönetim biçimlerine göre ortaya çıkması durumu, siyasal sistemlerle ilgili sınıflamanın bir ürünü olarak kabul edilmektedir (Eroğlu, 1981'den akt. Çiftçi ve Yılmaz, 2013; Ekici, 2015). Antik dönemde siyasal sistemlerin genel çerçevede katılımcı bir yapıya sahip olmadığı ve siyasal alanın buna göre şekillendiği görülmektedir. Ancak toplumdan belirli kişilerin siyasal alana katılabildiği ve halk meclisi unsurunun ön planda olduğu sınırlı bir siyasal sistemde katılım yollarının bulunduğu ifade edilmektedir (Ceyhan, 2024: 10-15). Tiranlık, despotluk, monarşi ve dikta yönetimlerin tek kişinin egemenliğine dayanan; oligarşi, aristokrasi ve timarşinin belirli bir azınlığın yönetimine dayanan özellikleri bulunmakla beraber demokrasinin de çoğunluğun yönetimi olarak siyasal sistemlerin sınıflandırılması olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Türküne, 2010; Yılmaz, 2014).

Siyasal sistemlerin ortaya çıkması ve onaylanma durumu, toplumsal alandaki sosyal, kültürel ve siyasi dönüşümlerle ilgilidir (Sarıaslan, 2023). Bu durum, her toplumda ve ülkede siyasal sistemin farklı bir değişim ve dönüşüm yaşamasına etki etmektedir. Siyasal sistemin ülkelerin siyasal toplumsallaşma

boyutu ile bu denli etkileşime sahip olması, yapı ve kurumların buna göre sistemin gereklerine göre şekillenmesini sağlamaktadır. Özellikle her ülkenin çeşitli sorunlara göre ürettikleri çözüm yolları siyasal sistemle beraber meşru bir durumun da ortaya çıkmasına ve buna göre tartışılmasına etki etmektedir (Yılmaz, 2014). Siyasal sistemin ihtiyaç ve beklentilere göre şekillenmesi, kamusal alanın yasallığı ve meşruluğu esasları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Günümüzde modern siyasal sistemler, demokratik bir anlayışa ilişkili olarak çeşitli argümanlara sahipken buna göre yönetim tarzının insan ihtiyaçlarına göre yapılan bir boyuta da sahip olmaktadır. Bu durum, geçmişteki siyasal sistem çıktılarıyla karşılaştırıldığında demokrasi faktörü ile felsefi ve kurumsal bir yapılanmanın ön plana çıktığı görülmektedir (Ceyhan, 2024). XVIII. yüzyılın sonlarına doğru yönetim alanında dünyada birçok gelişme ortaya çıkmıştır (Göksel ve Tunç, 2021: 56-76). Bu değişim birçok devlette siyasal alanda değişime neden olmuş ve devletlerin buna göre belirli düzeylerde dönüşüm geçirmelerine etki etmiştir. Özellikle insan hak ve hürriyetlerine yönelik birçok uygulamanın siyasal sistemleri doğrudan veya dolaylı şekillerde etkilediği ifade edilmektedir.

Siyasal sistemin kapsayıcı olması, toplumsal alanın bütünüyle hesaba katılmasını zorunlu kılmaktadır (Yılmaz, 2014). Bu çerçevede siyasal yapılar, bireyler, siyasal olmayan yapılar ve diğer tüm sistemlerin siyasal sistemin bir parçası olarak biçimlendiği ve ondan dolayı veya doğrudan etkilendiği kabul edilmektedir. Siyasal sistemin, bu ilkelere göre sistem teorisi anlayışına uygun bir yapıda birçok yapının belirleyicisi olduğu ifade edilebilir. Siyasal sistem, çeşitli sorunlar nedeniyle bazen istenilen bir düzeye gelmeyebilmekte ve bu durum demokratik anlayış kapsamında sorun olarak kabul edilebilmektedir (Özkandaş, 2024). Bu durum toplumsal yapıyla ilişkili durumların bir yansıması olarak da kabul edilmektedir.

Siyasal sistem, bireylerin hayatına ve toplum alana olan etki gücü düşünüldüğünde birçok sonucu ortaya çıkarmaktadır. Siyasal gücü elinde bulunduran kişi veya grupların siyasal sistemin bir yansıması olarak yönetilen kesimlere davranışları bu çerçevede ifade edilmektedir (Koç, 2023). Bu durum siyasal sistemin toplumsal koşullara göre şekillenmesini ve sistemin amaç ve hedeflerinin buna göre biçimlenmesine etki etmektedir. Siyasal sistemlerin buna yönelik olarak şekillenmesi farklı siyasal sistemlerin de ortaya çıkmasına ve uygulanmasına neden olmaktadır. Otoriter siyasal sistemler, totaliter siyasal sistemler ve demokratik siyasal sistemler olmak üzere farklı siyasal rejimler, siyasi amaçlar etrafında ortaya çıkmaktadır (Linz, 200).

Siyasal sistemin tanımlanmasında ve buna göre ele alınmasında David Easton'un siyasal sistem kuramı önem taşımaktadır. Bu durum sistem

analizinin bir sonucu olarak da ifade edilmektedir. Bu kuramda siyasal sistem, çevresel faktörlerle etkileşim halinde olan ve belirli bir sürece sahip olan modeli tanımlamaktadır (Easton, 1965). Çevresel faktörler (toplum içi ve toplum dışı), talepler, taleplerin ele alınması, karar ve eylemler ile geri besleme Easton'un siyasal sisteminin açıklanmasında temel faktörler olarak kabul edilmektedir (Topbaş, 2010). Siyasal sistemin bu yönüyle dinamik bir yapıya sahip olduğu ve çevre ile etkileşim halinde çeşitli değişken ve parametrelere göre şekillendiği söylenebilmektedir. Siyasal sistemde girdiler ile çıktıların önemli iki faktör olduğu ve buna göre siyasal sistemin etkilenme düzeyinin ortaya çıktığı bilinmektedir. Siyasal sistem, sistem kuramına göre birbirinden etkilenen yapıları içermektedir. Bu çerçevede siyasal sistem, toplumsal sistemin bir alt unsuru olup karşılıklı ilişkilerin yer aldığı öğelerden oluşmaktadır (Ekici, 2015). Siyasal sistemde ortaya çıkan bu durum farklı sonuçlara da neden olabilmektedir. Bu durum, farklı siyasal sistemlerin varlığı ile ifade edilmektedir. Ancak siyasal sistemler çatışma ve uzlaşmayı içermekle beraber açık veya kapalı, yumuşak veya sert şeklinde de ifade edilmekte ve buna göre de şekillenebilmektedir (Terkan, 2003). Antik dönemde ortaya çıkan ve günümüzde de devam eden siyasal sistem örnekleri dışında modern devlet ve toplum gereklerine uygun bir siyasal sistemin günümüzde buna göre biçimlendiği söylenebilir. Bu durum siyasal sistemde grupların değişimini sağladığı gibi adil bir toplumsal alanın da ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Siyasal sistemlerin son ürünü olarak da kabul edilen demokratik sistemde bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması dışında tüm yönleriyle baskı kuran bir siyasal sistemin de oluşmasına ket vurulabilmektedir. Bu sınırlı yönetim yapısında demokrasi esas sistem olarak tanımlanmaktadır (Carter & Herz, 1970). Demokratik siyasal sistemlerde bireylerin toplumsal ve siyasal alanın şekillenmesinde daha fazla güçleri olmakla beraber yönetimde oligarşik bir yapının da olmasına da belirli düzeylerde engel olunmaktadır. Bu sistemde yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrıldığı ve sivil toplumun ön planda olduğu bir yapılanma söz konusudur. Demokratik olmayan siyasal sistemde ise bunun tersi bir şekilde yönetici kesimin değişimi çok kısıtlıdır ve tek parti siyasal alan üzerinde egemenlik kurmuştur. Özgür bir toplumun olmadığı bu sistemde, toplumdaki birçok kesimin sıkı bir şekilde kontrol edilmesine yönelik bir siyasal alanın varlığı söz konusudur (Ekici, 2015).

Siyasal rejimler, siyasal sistemlerin durumuna göre şekillenir. Buna göre kurumsal bir yapıya sahip olan siyasal rejimlerin siyasal sistemde gelişmiş bir yapı olarak kabul edildikleri görülmekle beraber kurumsallaşmayan ve bireylerin gözünde saygı duyulmayan siyasi yapıların da siyasal sistemde gelişmemiş oldukları ifade edilmektedir (Kalaycıoğlu, 2018). Siyasal sistemin

yer aldığı ülke veya toplumun siyasal sistemin algılanma durumunu ve ona yaklaşım biçimini bu çerçevede doğrudan etkilediği kabul edilmektedir. Özellikle Batı demokrasilerinin bu noktada gelişmiş siyasal sistemler olarak tanımlandıkları, bunun tersi siyasal sistemlerin de demokrasinin gelişmediği toplum veya ülkelerde ön plana çıktığı görülmektedir. Siyasal sistemin geliştiği yerlerde bireylerin katılım boyutunda daha aktif bir kimliğe büründüğü ve toplumsal alanda taleplerin karşılanmasına yönelik davranışlar sergiledikleri söylenebilmektedir. Siyasal sistemin her toplumda ve ülkede farklı dinamiklere göre şekillenmesi ve gelişip gelişmemesi ulusal bir çevrede değerlendirilmekle beraber dışsal faktörlerin de siyasal sistemi etkileyen sonuçları söz konusu olabilmektedir. Uluslararası düzeyde, siyasal sistemlerin devletleri etkileme durumu bulunmaktadır. Bu durum devletlerin başka devletlerin etkisi altında olmaları ile de değerlendirilebilir (Koç, 2023).

Siyasal sistemlerin ayrımın yapılmasında özellikle demokratik sistemler, baskıcı sistemler ve geri kalmış ülke sistemleri olmak üzere genel bir ayrıma gidilebilmektedir (Yılmaz, 2011: 27-66). Bu temel siyasal sistemlerin de kendi içinde farklı türlere ve özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Sözelimi demokratik sistemlerin farklı türleri olduğu gibi baskıcı sistemlerin de otoriter ve totaliter sistemlere haiz oldukları ifade edilebilir. Siyasal sistemin biçimlendirici temel özelliği toplumsal normlar ile bireylerin tutum ve davranışlarıdır. Siyasal sistem, bir toplumda tarihsel, kültürel, ekonomik ve sosyal dinamiklerin etkileşimiyle biçimlenmektedir. Siyasal sistemin oluşumunda etkili olan temel unsur olan tarihsel ve kültürel faktörler; toplumun geçmişteki yönetim biçimleri, siyasal gelenekleri ve ideolojik eğilimleri mevcut sistemin şekillenmesinde belirleyici rol oynarken, ekonomik yapı ve sınıfsal dinamiklerde ise tarıma dayalı ekonomilerde genellikle feodal ve merkeziyetçi yönetimler görülür ve sanayi ve bilgi ekonomisine sahip toplumlarda daha karmaşık ve katılımcı siyasal yapılar gelişebilmektedir. Toplumsal yapı ve demografik faktörlerde de nüfus yapısı, etnik ve dini çeşitlilik, kentleşme oranı gibi faktörler siyasal sistemin şekillenmesini doğrudan etkilemektedir. Hukuki ve anayasal düzenlemeler, temel hak ve özgürlükleri tanımlarken siyasal sistemin çerçevesini de belirleyebilmektedir. Küreselleşme, dış baskılar, uluslararası örgütler gibi unsurlar da Uluslararası ve jeopolitik etkiler olarak ifade edilmektedir. Yine siyasal kültür ve katılım de siyasal bilinç düzeyi, yurttaşların siyasete katılım oranı, protesto ve sivil toplum hareketlerinin etkinliği düzeyinde siyasal sistemin nasıl işleyeceğini belirlemektedir. Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde, siyasal sistem toplumsal yapı ile uyumlu şekilde evrilir ve kendine özgü bir model oluşturur. Bu nedenle her toplumun siyasal sistemi kendine özgü dinamiklere sahiptir.

2. Siyasal İktidar Kavramı

Siyasal iktidar, siyasal alanda yetkinliği ifade etmektedir. İktidar kavramı ise kudretli olmayı ve yeterli güce sahip olmayı ifade etmektedir (Arıkan ve Yarımbatman, 2022). İktidar, başarabilme yetisi ve güç kavramları çerçevesinde devlet içerisinde yönetme gücünü sahip olmayı da ifade etmektedir (Başaran, 2023). İktidar konusunda kesin bir şekilde ortaya konulan bir tanım olmamakla beraber çeşitli alanlarda güçlü olmayı ve hükmedebilmeyi içine alan bir yapıya haiz olduğu ifade edilmektedir. İktidar bir insan deneyimi olarak kontrol edebilmeyi ve buna göre sahip olmayı ifade etmektedir (Can, 2020). İktidar içinde bulunulan toplumla şekillenen bir yapıya sahip olmakta ve buna göre etkisini göstermektedir (Duverger, 2019). İktidar ilişkileri toplumsal alanın birçok alanında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla iktidar kavramının sadece devlet aygıtlarındaki ilişkilerde aranması gerekmektedir (Ateş Burç, 2021). İktidar yeri belirlenemeyen bir kavram olarak ifade edilirken aynı zamanda sahiplenilmekten ziyade işleyen bir şey olarak tanımlanmaktadır (Çelebi, 2013). Siyasal iktidar, toplumun düzenini sağlamak ve yönetmek amacıyla belirli bir grup ya da kurum tarafından kullanılan meşru gücü ifade eder (Weber, 1978). Bu meşru güç, hukuki ve normatif çerçevede şekillenir ve toplumun genel çıkarlarını gözeterek kullanılmakta ve siyasal iktidarın varlığı, devletin devamlılığı ve toplumsal düzenin sağlanması açısından zorunluluk taşımaktadır. İktidarın kaynaklarından biri olarak tanımlanan mülkiyet güç ilişkileri kapsamında ifade edilmektedir. Mülkiyet sahibi çeşitli araçlarla iktidarını karşısındaki kişi veya gruplara kabul ettirebilmektedir. Örgüt kavramı ise iktidarın bir başka kaynağıdır (Can, 2020). Örgüt yapılanma bağlamında devlet aygıtı ile iktidarın etkisini ortaya çıkaran bir yapıya sahiptir.

Siyasal iktidar çeşitli kaynaklardan beslenir ve buna göre araçlarla uygulanır (Dahl, 1957). Güç kullanımı yoluyla toplumun denetlenmesi ve devletin güvenlik güçleri ve askeri yapıları zor kullanma olarak; vergiler ve kamu harcamaları üzerinden kontrol sağlama ekonomik kaynaklar olarak değerlendirilmektedir. Devletin ekonomik politikalarının, siyasal iktidarın devamlılığı açısından önemi büyüktür. Medya, eğitim ve din gibi araçlarla bireylerin halkın düşünce tutum ve davranışlarında etkili olarak onları yönlendirebilme ise ideolojik ve Kültürel Hegemonya olarak ifade edilmektedir. Gramsci'nin hegemonya kavramı (Ekren, 2022), bu bağlamda siyasal iktidarın sadece zor yoluyla değil, ideolojik manipülasyon yoluyla da sürdürülebileceğini ortaya koymaktadır.

Siyasal iktidarın etkin bir şekilde işletilmesinin bu kapsamda, toplumsal istikrarın korunması ile bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına

alınmasını sağladığı kabul edilmektedir. Ancak iktidarın elde edilmesi ve özellikle kullanımı noktasında yozlaşmanın önemli bir kavram olarak ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir (Can, 2020). İktidarın kötüye kullanımının bir yansıması olarak da tanımlana yozlaşma bireyler aleyhine durumlar yaratabilmektedir. Bu durum siyasal yozlaşmayı belirtmektedir. Yozlaşma; ekonomik, sosyal, siyasi veya kültürel alanlardaki bozulmayı ve genel geçer davranışlardan uzaklaşmayı ifade etmektedir (Taşar, 2006). Siyasal iktidar, sadece devlet kurumlarıyla sınırlı olmayıp, sivil toplum kuruluşları, medya, uluslararası örgütler ve ekonomik aktörler gibi farklı güç odakları tarafından da etkilenmektedir. Bu nedenle, modern toplumlarda siyasal iktidarın nasıl şekillendiği ve hangi dinamiklerden etkilendiği üzerine geniş kapsamlı teorik tartışmalar yapılmaktadır (Dahl, 1957). Özellikle temel hak ve hürriyetlerin kullanımı noktasında bu tartışmaların sürekli gündeme gelmesi kaçınılmazdır.

İktidar kavramı, siyasal alanla olan ilişkisi bağlamında güç kullanma yetkisini ortaya koyarken aynı zamanda alınan kararların uygulanma gücünü de beraberinde getirmektedir. Siyasal iktidarın temel gayeleri kamu yararına hizmet ile toplumsal adalettir. Siyasal iktidarı kullananların bu temel değerleri gözetmeyi amaçlayan erdem ile bilince sahip olmaları gerekliliktir (Okur Çakıcı, 2023: 20-24). Ancak iyiye kullanım olduğu gibi siyasal iktidarın kötüye kullanımı da söz konusu olduğu için bu durum, siyasal iktidarın sınırlandırılması problemini sürekli ön plana çıkarmaktadır. Siyasal iktidarın sınırlandırılması ile ilgili problem tarihsel süreçte siyasal dinamikler etrafında tartışılmış ve farklı toplumlarda ve devletlerde buna yönelik uygulamalar ve çerçeveler oluşturulmuştur. Antik Yunan'da siyasal iktidarın belirli noktalarda demokratik ilkelere göre toplumdaki belirli gruplar arasında paylaşıldığı ve Roma'da ise halk meclisleri gibi araçlarla iktidarın belirli düzeylerde sınırlandırıldığı ve modern devletlerde ise kuvvetler ayrılığına uygun bir şekilde iktidarın belirli yöntemlerle sınırlandırıldığı ve siyasal alanın biçimlendiği söylenebilmektedir (Arıkan ve Yarımbatman, 2022).

Siyasal iktidar, toplumsal düzenin sağlanması, kamu politikalarının belirlenmesi ve yürütülmesi için merkezi bir role sahiptir. Devletin en temel unsurlarından biri olarak kabul edilen siyasal iktidar, yasama, yürütme ve yargı organları aracılığıyla kendini göstermektedir. Siyasal iktidar kavramı, tarih boyunca farklı ideolojiler, rejimler ve yönetim biçimleri çerçevesinde şekillenmiş olup, çağın koşullarına göre farklı içeriklere bürünmüştür. Siyasal iktidar, sadece devlet kurumlarıyla sınırlı olmayıp, sivil toplum kuruluşları, medya, uluslararası örgütler ve ekonomik aktörler gibi farklı güç odakları tarafından da etkilenmektedir. Bu nedenle, günümüz çağdaş toplumunda

siyasal iktidarın nasıl şekillendiği ve hangi faktörlerden etkilendiğine yönelik değerlendirmeler söz konusu olmaktadır (Dahl, 1957).

Siyasal iktidar, meşruiyet ve otorite ile çok yönlü bir ilişkiye sahiptir. Siyasal iktidarın meşruiyeti, toplum tarafından kabul edilip edilmemesiyle doğrudan ilişkilidir. Max Weber (1978), iktidarın meşruiyetini üç temel tipe ayırmıştır. Geleneksel Otorite, toplumun geleneklerine ve geçmiş uygulamalarına dayanırken özellikle monarşiye dayalı yönetim biçimleri geleneksel otoriteye örnek olarak verilebilmektedir. Karizmatik Otorite, liderin kişisel özelliklerine ve karizmasına bağlıdır ve devrimci liderler veya tarih boyunca toplumları derinden etkileyen kişilikler bu noktada öncü olarak karizmatik otoritenin örnekleri olarak tanımlanmaktadır. Yasal veya rasyonel Otoritede ise hukuk ve kurallar çerçevesinde işlenen bir otorite söz konusudur. Günümüz çağdaş devlet anlayışı birçok boyutuyla rasyonel otorite şekline dayanmaktadır.

Siyasal iktidarın meşruiyeti zamanla değişebilir. Demokratik yönetimlerde iktidarın meşruiyeti seçimler aracılığıyla sağlanırken, otoriter rejimlerde bu meşruiyet genellikle zor kullanımı ve ideolojik kontrol mekanizmaları ile sürdürülür. Meşruiyetini kaybeden bir iktidarın varlığını sürdürmesi güçleşir ve bu durum siyasal krizleri beraberinde getirebilir.

Farklı siyasal iktidar tipleri bulunmakta ve siyasal iktidarın işleyişi, devletin yönetim biçimine göre değişiklik göstermektedir. Demokratik Yönetimlerde siyasal iktidar, seçimler ve halk iradesi ile belirlenmektedir. Yasaların üstünlüğü esastır ve temel hak ve hürriyetler güvence altına alınarak korunmuştur. Demokratik sistemlerde, halk siyasal süreçlere katılmakla ve buna yönelik olarak yönetim mekanizmalarında halkın desteği alınarak meşruiyetin sağlanmasına yönelik bir anlayış hâkim olmaktadır. Otoriter yönetimlerde siyasal iktidar, sınırlı bir yönetici grup veya tek lider tarafından kontrol edilmekte ve siyasal katılım genellikle kısıtlanmaktadır. Medya ve sivil toplum üzerinde toplumsal alanda sıkı denetim uygulanarak farklı ve aleyhte düşüncelerin engellenmesi ve bastırılması esas alınmaktadır. Günümüzde gelişmemiş toplumlarda bu yönetim örneklerine rastlanmaktadır. Totaliter rejimlerde (Arendt, 1951) ise devlet, toplumun her faaliyetini ve yönlerini denetim altına almaktadır. İdeolojik propaganda ve baskı unsurları ön planda olmakta ve totaliter rejimler, bireysel özgürlükleri tamamen sınırlandırarak iktidarlarının sürekliliğini sağlamaya yönelik politikalar uygulamaktadırlar. İdeolojik devlet, içerdiği ideoloji ile bireyleri şekillendirmeye çalışmaktadır (Candan ve Işık, 2019). Totaliter rejimlerin de buna yönelik bir yapıya haiz olduğu kabul edilmektedir.

Siyasal iktidar, yapabilme gücü ile buna yönelik olarak devlet aygıtı içinde yetkin olmayı ve başkaları üzerinde denetim sağlamayı ifade etmektedir. Siyasal iktidarda otorite egemenlik, devlet önemli kavramlar olarak ifade edilirken; üstün olma, meşru bir zemine sahip olup olmama, zor kullanma ile maddi kuvvete dayalı olma ve kapsayıcı olarak birçok kişiyi etkileyebilmesi kapsamında birçok özelliğe sahiptir (Başaran, 2023). İktidarın bu denli çok yönlülüğü onu birçok açıdan tartışmalı bir hale de getirmektedir. Bu durum, tarihsel süreçte siyasal iktidarın sınırlandırılması ile buna yönelik uygulamaların ortaya çıkmasına ve bu çerçevede yöneten-yönetilen ilişkileri bağlamında mücadelelerin yapılmasına neden olmuştur. Özellikle günümüze doğru siyasal iktidarın hukuk kurallarına bağlı bir şekilde geçmişe nazaran modern devlet ilkesine uygun bir tarza büründüğü görülmektedir. Modern yönetim sistemlerinde siyasal iktidarın bu anlayışa uygun bir şekilde anayasal denetim, kuvvetler ayrılığı, yasama ve yürütmenin denetlenmesi ile seçimler yoluyla denetlenebilir hale geldiği ve meşruiyetinin bu ilke ve uygulamalar etrafında sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. İktidarın tartışmalı durumu (Uslu, 2022) iktidarın elde edilmesi ve buna yönelik yapılan uygulamaların tartışmalı hale gelmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu haliyle iktidarın meşruiyet noktasında zaman zaman kamu yararı sağlayamadığı ve kişisel çıkarlar için kullanıldığı, toplumsal alanda gündeme gelen konuların başında gelmektedir. Özellikle modern dönemde yöneticilerin/iktidarın toplumsal gücü arkasına alarak çeşitli yönlerden yetkinliğe ulaştığı, ceza ve özgürlüğün sınırlarını bu çerçevede belirlediği savunulmaktadır (Tarhan, 2022). Siyasal iktidar, rıza unsurunu elde etmek için yönetilenler tarafından kabul edilmeyi ve yönetilenlerin kendilerine itaat etmelerine yönelik girişimde bulunurken meşru bir zemin hazırlamak için çeşitli dayanaklara öne sürmektedirler. Tarihsel süreçte siyasal iktidarların buna yönelik davranış kalıplarına sahip olduğu ve bu dayanakların dinsel olduğu kadar Eski Yunan ve Roma'da olduğu gibi erdem, hukuk, aile ve mutluluk gibi birçok meşruiyet düşüncesinin de ortaya çıktığı söylenebilmektedir (Kara, 2022). Günümüzde küreselleşme süreci, siyasal iktidarın kaynaklarının daha karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Devletlerarası ilişkiler, uluslararası ekonomik kuruluşlar ve küresel medya ağları, siyasal iktidarın ulusal sınırların ötesine taşınmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, siyasal iktidarın doğasını anlamak için sadece ulusal politikaları değil, küresel dinamikleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Siyasal iktidar, toplumların yönetiminde merkezi bir rol oynayan, meşruiyet, otorite ve güç ilişkileri ile şekillenen bir kavramdır. Farklı yönetim biçimleri, siyasal iktidarın doğasını belirleyen temel unsurlardır. Siyasal iktidarın kaynağı ve uygulanış biçimi, toplumsal dinamikler ve tarihsel süreçler tarafından şekillendirilir. Bu bağlamda, demokratik yönetimlerin sürdürülebilirliği

için siyasal iktidarın hesap verebilir ve meşru bir yapıya sahip olması önem taşımaktadır. Aynı zamanda, siyasal iktidarın küreselleşme süreci ile birlikte ulusal sınırların ötesine taşındığı ve uluslararası güç dinamikleri tarafından etkilendiği kabul edilmektedir.

3. Bürokrasi

Bürokrasi kavramı ilk kez iktisatçı Vincent de Gournay tarafından kullanılmıştır (Pank Yıldırım, 2024; Çapar ve Koca, 195-196; Akçakaya, 2016:672). Devlet işleyişinde birçok temel ilke ve uygulamalar belirli kurallara göre tasarlanmaktadır. Bu durum bürokrasi ile ele alınabilmektedir. *Büro yönetimi* olarak tanımlanan bürokrasi yaklaşımı, *bureau* ile *cratie* kelimelerinin birleşimidir (Kaya, 2024; Çapar ve Koca, 2024)- Max Weber tarafından tasarlanmıştır. Weber'in bürokrasi yaklaşımında yetiştiği ortamın önemli etkileri olduğu söylenebilmektedir (Çoşkun ve Asunakutlu, 2001). Bürokrasi, devlet yönetimi ile personeli, örgütlenme yapısını ve iş işleyişi ile ilgili durumları ifade etmektedir (Dursun, 2012). Bürokrasinin üç şekilde ifade edilmesi planlama ile işlerin yavaş yürümesi şeklinde iki durumu ortaya çıkarmıştır. Bu durum tartışılabilen ikilemi ifade etmektedir. Devlet yönetimi ile işlerin planlanmasını ifade eden bürokrasi yaklaşımı çeşitli alanlarda uygulanabilir kuralları tanımlamaktadır. Bu kapsamda yasalarla düzenlenmiş yetki alanı, otorite ve hiyerarşi, yazılı belgelere dayanarak işlemler, işbölümü, uzmanlık, nesnellik, kariyer ilkesi, kurallara bağlılık gibi temel özelliklere haiz bir yapılanmayı ifade etmektedir (Kaya, 2024).

Bürokrasi kavramı; büyük örgütler, rasyonel örgüt biçimi, memurların yönetimi ve kırtasiyeciliğe bağlı iş ve işlemleri ifade eden bir sistemi ele almaktadır (Çanaklı, 2011). Rasyonel örgüt, verimsizlik ve kötü yönetim, kamu yönetimi, memurların yönetimi ve büyük örgütler ile modern toplum bürokrasinin tanımlandığı gruplar olarak ifade edilmektedir (Akçakaya, 2016: 672-674). Bürokrasi, verimsizlik olarak değerlendirilip kırtasiyeciliğe nendeki bir yapı olarak tanımlanırken, memurların yaptıkları iş ve işlemleri de içine almaktadır. Aynı zamanda bürokrasi siyasal yönden de siyasal sistemin yönetim/ıdari boyutunu da ortaya koymaktadır. Ancak bürokrasi, siyasal karar alma mekanizmasının bir parçası olarak değerlendirilemez. Bürokrasi yaklaşımının en önemli özellikleri olarak gayrişahsilik ile rasyonel tutum ve davranışlar oluşturmaktadır. Resmi raporlar adaylı işlemler, çalışanların bütün kapasiteleriyle çalışması, ast ve üst ilişkilerinin profesyonel bir tarzda olması, iş sürecinin yürütülmesi için oluşturulan kurallar dizisi ve yasal düzenlemeler ile hiyerarşik yapılanma ve buna yönelik oluşturulan emir zinciri bürokrasinin temel özellikleri olarak ifade edilebilmektedir (Çalışkan ve Eğmir, 2020: 852-856). Weber'in bürokrasi yaklaşımı özellikleri itibarıyla

ideal tip olarak değerlendirilirken bu idealin gerçekleşmesi ise tartışmalı bir durumdadır. Bürokratik iş ve işlemlerde yetki alanlarını olması, denetim mekanizmasına uygun bir şekilde oluşturulan hiyerarşik yapı, yazılı kuralların sürekli olması, her işe uygun olarak uzmanlık ilkesine önem verilmesi, etkin ve verimli bir şekilde çalışan memur anlayışı ile sürdürülebilir bürokratik işler bürokrasinin özellikleri olarak değerlendirilmektedir (Weber, 2012).

Bürokrasinin ortaya çıkışı ve temel ilkeler etrafında şekillenmesi, tarihsel süreçte ortaya çıkan birikimin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Eski Mısır'da patrimonyal bürokrasi şeklinde ortaya çıkarken, Eski Çin Devletinde bürokrasi, temel planlama işlerine uygun bir şekilde yapılanmış, Roma'da ise siyasi ve idari alandaki büyük teşkilatlanmanın bir sonucu olarak bürokrasi birçok alanda uygulanmış ve gelişmiştir (Çevikbaş, 2017: 81-83). Özellikle hukuk alanında büyük ilerlemeler kaydeden Roma, bürokrasinin gelişimi noktasında önemli etkilerde bulunmuş bir devlettir. Devletlerin ortaya çıkması ile birlikte bürokrasinin de bu paralelde ortaya çıktığı ve siyasi ile idari alanda devlet fonksiyonlarını işlenmesine yönelik bir gelişim sürecine sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu durum özellikle modern devletin ortaya çıkması ile birlikte yoğunluk kazanmıştır. Özellikle Avrupa'da siyasal ve toplumsal alanda ortaya çıkan gelişmeler bürokrasinin gelişimine olumlu bir şekilde etki etmiştir. Kentleşme hareketleri, ekonomik değişim, sanayi faaliyetlerinin artması, sosyal dönüşüm ve mutlak monarşilerin Avrupa'da bürokrasiyi ilerlemesinde etkili gelişmeler ve faktörler olarak ifade edildiği görülmektedir (Pank Yıldırım, 2024: 20-26). Bürokratik yapı içinde bulunduğu dönem göre de değişebilmektedir. Sözcüsel, geleneksel yönetim anlayışında katı ve hiyerarşik bir yapılanma söz konusu iken yeni yönetim anlayışının hakim olduğu yerlerde ise daha esnek ve katılımcı bir bürokrasi anlayışı bulunmaktadır (Okcu vd., 2020).

Bürokraside siyasal karar alma sürecine katılmayan bir yapı söz konusudur. Siyasal alanın yönetsel boyutunu ifade edip uygulamaların hayata geçirilmesi olarak da tanımlanan bürokrasi bu çerçevede yönetsel temel ilke ve uygulamaları tanımlamaktadır (Eryılmaz, 2010). Bürokraside devlet içindeki temel politikaların hayata geçirilmesi ve buna yönelik faaliyetlerin yürütülmesine yönelik işlemler bulunmaktadır. Bu durum, siyasal alanla bürokratik alanın zaman zaman ilişkilerinin yoğunlaşmasına ve olumlu veya olumsuz bir şekilde belirli düzeylerde kamusal politikaların bundan etkilenmesine neden olmaktadır.

Bürokrasi yaklaşımı, Max Weber'in ilkeleri etrafında şekillenirken aynı zamanda çeşitli bürokrasi kuramlarının da ortaya çıktığı görülmektedir. *Sınıfsal teori* olarak adlandırılan ve Karl Marx'ın ifade ettiği bürokraside,

devlet aygıtının bürokrasiyi bir güç aracı olarak kullandığı ve egemen sınıfın üstünlüğünü koruyan dayalı bir yaklaşım söz konusu iken, *rasyonel teoride* Friedrich Hegel, bürokrasinin devlet ve sivil toplumun bir araya gelmesine yönelik bir bütünleştirici rolü belirtirken, *seçkin teori*de de Gaetano Mosca ve Vilfredo Pareto gibi elitist düşünürler, bürokraside belirli grupların olduğunu ve toplumun bu gruplar tarafından yönetildiğini savunmaktadırlar. Bürokrasi yaklaşımlarına değinmek bürokrasinin genel çerçevesinin ele alınmasında önem taşımaktadır.

Hegel'in Bürokrasi Yaklaşımı, rasyonel yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Hegel, modern devlet anlayışı çerçevesinde bürokrasiyi rasyonel bir yönetim aracı olarak ele almıştır. Ona göre, bürokrasi, devletin akılcı ve objektif işleyişini sağlayan temel kurumlardan biridir. Hegel'in "Hukuk Felsefesi" (1821) adlı eserinde ortaya koyduğu bu anlayış, rasyonel devlet fikrinin ayrılmaz bir parçası olarak şekillenmiştir. Hegel, bürokrasiyi genel çıkarın taşıyıcısı olarak görmüş ve onun özel çıkarlardan bağımsız, evrensel aklın temsilcisi olması gerektiğini savunmuştur (Hegel, 1991). Ona göre, bürokratlar, toplumsal tabakalaşmanın bir parçası olmakla birlikte, çıkar gruplarından uzak durarak devletin rasyonel işleyişini sağlamakla görevli kişilerdir. Bu açıdan bürokrasinin temel işlevi, bireysel ve toplumsal çıkarlar arasında denge kurarak devletin sürekliliğini sağlamaya yönelik iş ve işlemlere dayanmaktadır (Riedel, 1984). Hegel'in bürokrasi anlayışı, Weberci bürokrasi kuramına öncülük eden yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilebilir. Ancak Weber'den farklı olarak, Hegel, bürokratların yalnızca hukuki-rasyonel otoriteye değil, aynı zamanda etik bir bilinç ve devletin akılsal amaçlarına hizmet etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu anlamda, Hegel'in bürokrasisi, hem rasyonaliteye hem de etik temellere dayanan bir sistem olarak tanımlanmıştır.

Hegel'in bürokrasiyi toplumun genel çıkarları doğrultusunda hareket eden tarafsız bir yapı olarak ele alması, birçok yönden de eleştirilere neden olmuştur. Marksist yorumcular, Hegel'in bürokrasiye ilişkin idealist yaklaşımını eleştirerek, bürokrasinin sınıfsal yapının bir parçası olduğunu ve egemen sınıfların çıkarlarına hizmet ettiğini öne sürmüşlerdir (Marx, 1970). Bu bağlamda, Hegel'in bürokrasiyi rasyonel ve tarafsız bir kurum olarak görmesi, eleştirel kuramcılar tarafından gerçekçi bulunmamıştır. Hegel'in bürokrasiye ilişkin rasyonel kuramı, modern devletin işleyişine dair önemli teorik katkılar sunmuş ve sonraki bürokrasi kuramlarının gelişimine zemin hazırlamıştır. Bürokrasiye dair etik ve rasyonel bir yaklaşım öneren Hegel, kamu yönetimi ve siyaset felsefesi alanlarında önemli tartışmalara kaynaklık etmiştir.

Karl Marx'ın bürokrasi yaklaşımı sınıfsal teoriye dayanan özelliklere sahiptir. Karl Marx, bürokrasiyi devlet aygıtının bir uzantısı olarak ele alarak, onu

egemen sınıfın çıkarlarını koruyan bir araç olarak değerlendirmiştir. Marx'a göre, bürokrasi yalnızca yönetsel bir organizasyon değil, aynı zamanda kapitalist üretim ilişkilerinin bir parçasıdır ve devletin sınıfsal karakterini yansıtır (Marx, 1970). Bu bağlamda bürokrasi, proletarya üzerinde bir tahakküm mekanizması olarak işlev görmektedir. Egemen sınıfın iktidarını koruyan bir yapı olarak tanımlanan bürokrasi bu özelliğiyle siyasi/yönetimsel bir niteliğe de sahiptir.

Karl Marx, Hegel'in bürokrasiyi tarafsız ve rasyonel bir yapı olarak ele alışı eleştirerek, bürokrasinin kendi içinde bir kast sistemine dönüştüğünü ve kendi çıkarlarını koruma eğiliminde olduğunu ileri sürmüştür (Avineri, 1972). Bürokratların, toplumsal sınıflardan bağımsız hareket edemeyeceğini vurgulayan Karl Marx, devlet aygıtının ve bürokrasinin, kapitalist sınıfın ekonomik ve politik çıkarlarını koruyan bir mekanizma olduğunu savunmuştur. Marx'a göre, kapitalist sistemde bürokrasi, sermaye sınıfının hâkimiyetini pekiştirirken, işçi sınıfı üzerinde bir denetim aracı olarak konumlanır. Bürokratik yapı, işçi sınıfının çıkarlarını baskı altına almak ve sınıf mücadelesini denetim altında tutmak için kullanılan bir devlet mekanizmasıdır (Öztürk, 2003). Karl Marx'ın bu analizleri, daha sonraki Marksist devlet kuramlarına önemli katkılar sağlamış ve bürokrasinin ideolojik ve ekonomik işlevlerine dair kapsamlı eleştirilerin temelini oluşturmuştur. Karl Marx'ın bürokrasi anlayışı, onu sınıfsal bir araç olarak görmesiyle Weber ve Hegel'in anlayışından radikal bir biçimde ayrılmaktadır (Aydilek, 2019: 59-61). Bürokrasi, Karl Marx'a göre, devletin burjuvazinin çıkarlarını savunma mekanizması olarak işler ve dolayısıyla toplumsal eşitsizliklerin sürdürülmesinde kritik bir rol oynar. Bu yaklaşım, özellikle XX. yüzyılda Marksist kuramcılar tarafından geliştirilerek modern devlet ve bürokrasi analizlerinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Max Weber'in bürokrasi yaklaşımı sosyolojik teoriye dayanmaktadır. Max Weber, bürokrasiyi modern toplumların rasyonelleşme sürecinin bir sonucu olarak değerlendiren bir sosyolojik teoriyi savunmuştur. Weber'e göre, bürokrasi, hukuki-rasyonel otoriteye dayanan en etkili yönetim biçimidir ve işlevselliğini belirli ilkelere göre düzenler (Weber, 2012). Bu ilkeler, hiyerarşik yapı, uzmanlaşma, yazılı kuralların varlığı, nesnellik ve yetki dağılımıdır. Weber'in bürokrasi anlayışının temelinde, rasyonelleşme süreci yer almaktadır. Ona göre, geleneksel ve karizmatik otorite biçimlerinden farklı olarak, bürokratik yönetim nesnel, öngörülebilir ve hesap verebilir bir sistem yaratır (Weber, 2012). Bu sistem, bireylerin kişisel çıkarlarını değil, kurumsal kuralları temel alarak hareket etmelerini gerektirir. Bürokratlar, görev tanımları çerçevesinde uzmanlaşmış kişiler olup kararlarını yasal çerçevede almaktadırlar (Bendix, 1977). Ancak Weber, bürokrasinin

rasyonelliğinin aynı zamanda bir *demir kafes* yaratabileceği konusunda da uyarıda bulunmuştur. Ona göre, bürokrasinin aşırı kurumsallaşması bireylerin yaratıcılığını kısıtlayabilmekte ve toplumsal yaşamın mekanik bir hale gelmesine neden olabilmektedir. Bu durum, bürokrasinin etkinliği noktasında bir gelişme olarak görülürken bireyler aleyhine de bir durum ortaya çıkarmaktadır. Weberyan bürokrasi modelinde egemenlik, otorite ve ideal tip gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır (Akçakaya, 2016: 676-678). Weber'in bürokrasi anlayışı, modern yönetim teorileri açısından büyük bir etkiye sahiptir. Weber, bürokrasiyi yalnızca bir yönetim biçimi olarak değil, aynı zamanda modern toplumların temel organizasyon yapısı olarak değerlendirmiştir. Bürokrasiyi ideal tip olarak değerlendirmesi Weber'in yaklaşımının özeti olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, çağdaş kamu yönetimi ve örgüt teorilerinde önemli bir referans noktası olmuştur.

Bürokraside elitist teoriler kavramın açıklanmasında önemli yer tutmaktadır. *Oligarşinin tunç kanunu*, Robert Michels tarafında incelenmiştir. Bu kuramda bürokratik ve büyük ölçekli organizasyonların kaçınılmaz olarak küçük bir elit tarafından yönetildiği vurgulanmıştır (Michels, 1911). Michels'e göre, demokratik sistemlerde dahi bürokrasinin doğası gereği yönetici bir elit oluşur ve bu elit, gücünü koruma eğilimindedir. Özellikle yönetsel alanda oligarşik bir yapı oluşturan grupların bürokrasinin birçok kademesinde kendi çıkarlarını koruyan bir yapı oluşturdukları savunulabilir. Bu yapıyı kırmanın zorluğu bürokratik çerçevede ele alınmaktadır. Oligarşik bürokratik yapının hâkim olduğu bir alanda dışarıya kapalı bir örgütün hâkim elit grubunun gücünü pekiştirici yansımaları olduğu kabul edilmektedir (Lipset, 2008). Yönetimin doru yoldan sağamaması için öngörülen oligarşik yapı buna göre bürokrasi yaratarak merkezileşmeyi de beraberinde getirmektedir (Arslan, 2015).

Bürokratik kolektivizm, Bruno Rizzi tarafından ortaya atılmıştır. Bu teoride modern bürokrasinin yalnızca kapitalist değil, aynı zamanda sosyalist sistemlerde de güçlü bir yönetici sınıf yarattığı ifade edilmiştir (Rizzi, 1939). Bürokratik kolektivizmde bürokratik elit, üretim araçlarını doğrudan kontrol ederek kendi sınıfsal çıkarlarını korurken dışarıya kapalı bir alan da yaratmaktadır.

Yönetici sınıf teorisinde (Koca ve Çapar, 2024) Gaetano Mosca toplumların kaçınılmaz bir şekilde azınlık bir yönetici sınıf tarafından idare edildiğini vurgulamıştır (Mosca, 1896). Mosca'ya göre bu elit sınıf, yönetsel yetkinlik ve örgütsel kapasite açısından halktan daha üstündür ve iktidarı ellerinde tutar. İktidarı ellerinde tuttukları için de siyasal/yönetsel kararlarda bürokrasiyi biçimlendirme gücüne de sahiptir.

Siyasal elite de Vilfredo Pareto, elit teorisini geliştirerek, toplumlarda her zaman bir yönetici elit bulunduğunu ve bu elitin belirli dönemlerde dönüşüme uğradığını savunmaktadır (Pareto, 1916). Ona göre, “aslanlar” ve “tilkiler” olarak iki farklı elit tipi vardır; aslanlar gücü zorla kullanırken, tilkiler ikna yoluyla yönetimi ele geçirir. Pareto, elit kavramının tanımına açıklık getirmiş ve bu çerçevede seçkinler üzerine ilk yazılarında, aristokrasi terimini elit olarak tanımlanan- ele almıştır (Melek Akdoğan, 2021: 254-256). Elit dönüşümü olduğunu ifade eden Pareto her halükarda bürokrasinin toplumsal alanda farklı kesimlere açık olmadığını ve belirli grupların etkinliklerini sürdürdüklerini savunmaktadır.

Elitist bürokrasi teorileri, bürokrasinin yalnızca rasyonel bir organizasyon değil, aynı zamanda egemen bir azınlığın kontrolünde olan bir yapı olduğunu göstermektedir. Michels, Rizzi, Mosca ve Pareto gibi düşünürler, bürokrasinin kaçınılmaz olarak elitlerin çıkarlarına hizmet eden bir mekanizma haline geldiğini savunmuşlardır. Bu görüşler, çağdaş siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatüründe önemli tartışmalara yol açmış ve bürokrasinin demokratik sistemlerdeki rolü üzerine eleştirel perspektifler sunmuştur. Siyasi elitler, toplumsal alanda etkin bir konumda olan ve birçok alanda kontrole sahip gruplar olarak ifade edilirken bir yandan da çeşitli kararların alınmasında ve uygulama aşamasında etkin olarak bireyleri ifade etmektedir (Çapar ve Koca, 2024: 195-196). Bürokrasinin farklı özellikleri, uygulama alan ve güç kaynakları etkinliğini artırma noktasında sonuç verici olmaktadır. Bürokrasi, modern yönetim sistemlerinde önemli bir güç kaynağına sahiptir. Max Weber’e göre, bürokrasinin temel gücü hukuki-rasyonel otoriteye dayanmasından gelir. Bunun yanında, bürokratların sahip olduğu uzmanlık bilgisinin de yönetime ilişkin teknik ve idari süreçleri kontrol etmelerini sağladığı ifade edilebilir. Ayrıca, bürokrasinin hiyerarşik yapısı, otoritenin yukarıdan aşağıya doğru belirli bir düzen içinde aktarılmasına olanak tanır.

Bir diğer önemli güç kaynağı ise süreklilik ve meşruiyet unsurudur. Bürokrasi, devletin devamlılığını sağlayarak karar alma süreçlerinde istikrar sunar. Ancak, bu gücün zamanla bürokratik hantallık ve aşırı merkezizetçiliğe yol açabileceği eleştirileri de bulunmaktadır. Uzmanlık ile bilgi, karar verebilme gücü, devamlılık, siyasal alanın dışında yapılanabilme, örgütsel düşünce ve planlama bürokrasinin güç kaynakları olarak tanımlanmaktadır (Eryılmaz, 2017). Özellikle bürokrasinin güç kaynakları ele alındığında bürokratik iktidar söylemi de söz konusu olmaktadır (Polat ve Şahin, 2024: 948-949). Özellikle teknik bilgiye sahip olmaları ve uzmanlık alanlarında yetkin kişilere sahip olunması, bürokratik iktidar ifadesiyle ifade edilmektedir. Yasal bir güvence sağlaması ve buna yönelik bir yapıya haiz olması bürokrasinin bir diğer özelliği olarak dikkat çekerken zaman zaman

uygulamada ortaya çıkan sorunlar nedeniyle de bürokrasinin olumsuz bir şekilde değerlendirildiği söylenebilmektedir.

4. Siyasal Sistem, Siyasal İktidar ve Bürokrasi Üzerine

Siyasal sistemlerin siyasal iktidarla olan ilişkileri çerçevesinde siyasal alanın buna göre tasarlandığı görülmektedir. Siyasal sistemlerin devletlerin planlaması ve buna göre toplumsal ve siyasal alanın belirli ilkelere göre tasarlanmasında bürokrasinin siyasal iktidarla önemli bir ilişkisi bulunmaktadır. Bu noktada bürokrasiyi siyasal bir mesele olup olmadığı tartışılmıştır (Bayram ve Çınar, 2007: 12-14). Siyasal sistemlerin siyasi partilerin güç mücadelesi yapmalarında ve buna göre genel ilkelerin belirlenmesindeki önemi bürokratik ilişkilerin de bundan etkilenmesine ve bu üç kavramın iç içe geçmesine etki etmiştir.

Siyasetin bürokrasiyi mevcut siyasal sistemlerin imkân verdiği ölçüde şekillendirebilme gücüne sahip olduğu kabul edilmektedir. Siyasal iktidarın istediğini yapabilme gücüne sahip olması ve meşru bir iktidar olarak kabul edilmesi, bürokrasiyi farklı şekillerde şekillendirebilmesine etki etmektedir (Altunok, 2016: 167-168). Siyaset-bürokrasi ilişkisi toplumsal alanın şekillenmesi ve siyasal sistemlerin izin verdiği ölçüde iktidarın bürokratik işlemlerdeki tutum ve davranışlarıyla ifade edilmektedir. Bürokrasi-siyaset ilişkisinde; bürokratların siyasetçilerin verdiği görevleri yerine getiren memurlar olması, bürokratların siyasi bir niteliğe sahip olması ve karar alma sürecinde siyasiler kadar etkili olmaları ile bürokratların belirli yetkilerle siyasiler karşısında direnebilmesi ve siyasal gücün kötüye kullanımını engelleyecek bir tarzda olmaları, bürokrasi-siyaset dikotomisi çerçevesindeki üç yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Çelik ve Çelik, 2023: 210-212). Yönetimde siyasallaşma olarak ifade edilen ve siyasal iktidarın bürokrasi üzerindeki etkisini ifade eden durumda ise, kamu görevlilerinin atanmasına yönelik iş ve işlemlerde siyasi faktörlerin etkinliği bulunmaktadır (Altunok, 2016: 167-169). Bürokrasi-siyaset ilişkisinin iç içe olması bu kavramların sert bir şekilde birbirinden ayrılmasını engellemektedir. Siyaset ve bürokrasi ilişkisinin iyi bir seviyede olması iki kavram açısından meşruiyeti güçlendirirken teri durumda ise siyasal iktidarın meşruluğu noktasında sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Çelik ve Mardinli, 2018: 40-41).

Bürokrasi-siyaset ilişkilerinin siyasal sistemle doğrudan bir ilişkiye sahip olması, bürokrasiyi şekillenme sürecini de etkilemektedir. Demokratik sistemlerin var olduğu siyasal sistemlerde bürokrasi, kuvvetler ayrılığı ilkesini bir gereği olarak parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sisteminde bürokrasi-siyaset dengesi değişkenlik gösterirken, otoriter ve totaliter sistemlerde ise bürokrasi, siyasal iktidarın tekelinde

şekillenmektedir (Çelik ve Çelik, 2023: 212-215). Siyasilerin kendi faaliyetlerini gerçekleştirmeleri için uzman kişilere ihtiyaçları vardır. Bu durum, kendilerine yakın kişileri seçmelerine ve bürokratik yapının siyasallaşmasına neden olmaktadır (Çelik ve Mardinli, 2018: 41).

Bürokrasinin tarafsız olması, bürokrasinin temel ilke ve anlayışına uygun bir alanın yaratılmasını zorunlu kılmaktadır. Üst düzey kamu görevlileri, sahip oldukları uzmanlık bilgisi, yönetim deneyimi ve birikimlerini bir güç unsuru olarak kullanarak, siyasal tercihler konusunda etkide bulunabilir ve siyasetçilerin yetki alanlarına nüfuz edebilirler. Bu bağlamda, siyasal aktörler ile üst düzey kamu yöneticileri arasındaki ilişkiler, neredeyse tüm ülkelerde güvensizlik ve kuşku atmosferinde şekillenmiştir. Böyle bir ortamda siyasetçiler, bürokratların bilgi ve uzmanlık üzerindeki tekeline kırmaya çalışsalar da karar alma süreçlerinde onların sunduğu bilgi ve değerlendirmelere ihtiyaç duymaktadırlar (Ün, 2021: 20-22). Ancak siyasilerin ve bürokratların özellikle güç mücadelesine girişmeleri, bürokrasinin tarafsızlığı noktasında bir başka durum olarak kabul edilmektedir. Bürokrasi ile siyasetin keskin bir şekilde ayrılması gerektiğini ifade eden Wilson, siyasal alanı uzak durulması gereken bir yer olarak ifade etmektedir (Wilson, 1961; Akçakaya ve İlhan, 2021: 597). Esasen bürokrasi-siyaset ilişkisinde güç mücadelesine bağlı olarak bir tartışmanın ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bürokratik anlayışa göre gayrişahsilige dayalı kuralların yönetimde temel ilke ve uygulamalarda ön planda olması gerekli görülürken, siyasal iktidarın siyasal çıkarlara göre yönetim alanına radikal bir biçimde müdahale etmesi yanlış bir tutum olarak kabul edilmektedir.

Bürokrasi ve siyaset arasındaki ilişki çok yakındır ve bunlar iç içe geçmiş yapılardır (Akçakaya ve İlhan, 2021: 597). Bürokrasi yönetim biçimi olarak bürokrasi, kamu yönetimi olarak bürokrasi, örgütsel yapı olarak bürokrasi ve kırtasiyecilik olarak bürokrasi şeklinde ifade edilmiştir (Güler, 2015: 35-39). Bürokrasinin bu rolleri siyasal alanın da bu alanlarla ilgili birçok misyonunu ifade etmektedir. Siyaset ile bürokrasinin bu denli iç içe geçmesi bu çerçevede açık bir şekilde değerlendirilebilir. Özellikle siyasal alanın bürokrasiyi belirli düzeylerde pasif hale getirmeye yönelik çabası, siyasal iktidarlarca yapılmıştır. Bu durum bürokrasinin de etkin ve verimli olması ile rasyonel bir niteliğe sahip olmasına ket vurmuştur (Önder, 2019: 2158-2159). Bürokrasi ile siyasetin belirli güçlere sahip olması bu iki kavramın birbirini tamamlamasına etki etmektedir (İzci ve Bozdoğan, 2016: 38-39). Bürokratlar, uzmanlık ve teknik bilgiye sahip, siyasi bağlantısı bulunmayan kamu görevlileridir ve genellikle iş güvencesi mekanizması sayesinde günlük siyasi baskılardan korunurlar. Bürokrasinin demokratik denetime tabi tutulması ve siyasal etkilerden bağımsız kalmasının sağlanması, yönetim

biliminde önemli tartışmalara konu olan ve uygulamada ciddi zorluklar barındıran hedefler arasındadır (Aydilek, 2019: 63). Bürokrasinin kalıcılık, hiyerarşik olması, partizan olmayan karakter, profesyonel, eğitilmiş ve uzman bir sınıf olması ile kurallar ile yönetmeliklere bağlı olması gibi özelliklere sahip olması (Geylani, 2022: 54-56) onu önemli bir hale getirmektedir. Siyasal kararların uygulanmasından sorumlu olan bürokrasinin tamamen siyasallaşmadan uzak kalacağını iddia etmek güçtür. Öyle ki, ampirik veriler incelendiğinde bazı ülkelerde bu durumun açıkça gözlemlendiği görülmektedir. Ancak, bürokrasinin sahip olduğu güç kaynakları aracılığıyla siyasal iktidarın alanına bütünüyle nüfuz etmesini engelleyen mekanizmalar demokratik sistemlerde varlığını sürdürdüğü sürece, bu durum çoğunlukla “zararsız” bir siyasallaşma olarak değerlendirilebilir (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012: 5).

Siyasal sistem, bir toplumun siyasal karar alma mekanizmalarını ve bu mekanizmaların çalışma prensiplerini kapsayan bir yapıdır. Siyasal iktidar ise, bu sistem içinde devletin yasal ve meşru yetkisini kullanarak karar alma ve uygulama yetisine sahip olan yapıdır (Easton, 1965). Siyasal iktidarın temel unsurları yönetim, yargı ve yasama organları olup, bu organların etkin işleyişi, bürokrasinin düzeni ve etkinliğine bağlıdır. Bürokrasi, Max Weber tarafından rasyonel bir yönetim modeli olarak tanımlanmış olup, modern devletlerin etkin bir şekilde yönetilmesi için gerekli olan kurallar bütünü ve organizasyon yapısını ifade etmektedir (Weber, 1947). Hiyerarşik yapı, yetki ve sorumlulukların belirli bir düzene göre dağıtılması, uzmanlık, kurallar ve prosedürler, meşruiyet ve hesap verebilirlik temel özellikleri olarak ifade edilmektedir.

Siyasal Sistemler, bürokrasi ile yakın bir ilişki içerisinde. Demokratik Sistemlerde bürokrasi, siyasal karar alma mekanizmasına teknik destek sağlayan ve uygulamaları yerine getiren bir yapıdır. Hesap verebilirlik ve saydamlık ilkeleri ön plandadır (Peters, 2010). Otoriter Sistemlerde bürokrasi, siyasal iktidarın bir aracı olarak kullanılmakta ve daha merkezîyetçi bir yapıya sahip olmaktadır. Burada bürokrasi, halkın denetiminden uzak, genellikle siyasal elitlerin kontrolü altındadır (Linz, 2000). Totaliter sistemlerde bürokrasi, ideolojik bir aracı olarak kullanılmakta ve siyasal rejimin devamını sağlamak için baskı unsuru olarak faaliyet göstermektedir (Arendt, 1951). Siyasal iktidar ile bürokrasi arasındaki ilişki, devletin yönetim kapasitesi ve halk ile olan etkileşimi açısından kritik öneme sahiptir. Bürokrasi, siyasal karar alma mekanizmasına teknik destek sağlasa da, aşırı bürokratik otonomi, siyasetin etkinliğini zedeleyebilmektedir. Siyasal iktidarın bürokrasiyi yönlendirme çabaları, liyakate dayalı bir yapı yerine partizan kadrolaşmayı beraberinde getirebilir. Bu durum da bürokrasiyi siyasallaşmasına neden olabilmektedir.

Sonuç

Siyasal sistem, siyasal iktidar ve bürokrasi arasındaki ilişki, kamu yönetiminin etkinliği ve demokratik istikrar açısından kritik bir rol oynamaktadır. Siyasal iktidar, demokratik düzenin gereği olarak halk tarafından seçilen yöneticiler aracılığıyla karar alma ve politika belirleme süreçlerini yönlendirirken, bürokrasi bu kararların uygulanmasından sorumlu profesyonel bir yapı olarak işlev görmektedir. Ancak, bu iki yapı arasındaki etkileşim, zaman zaman güvensizlik ve çatışma ortamına yol açabilmekte; siyasal otoritenin bürokrasiyi yönlendirme arzusu ile bürokrasinin teknik uzmanlığını koruma isteği arasında bir gerilim oluşmaktadır.

Bürokrasi, sahip olduğu uzmanlık bilgisi ve teknik kapasite nedeniyle siyasal karar alma mekanizmasına doğrudan etki edebilme potansiyeline sahiptir. Bu durum, demokratik denetimin sınırlarını ve kamu yönetiminin tarafsızlığını sorgulayan bir tartışma alanı yaratmaktadır. Siyasal iktidarı elinde bulunduran yöneticiler, bürokratik mekanizmalar üzerindeki kontrol yetkilerini arttırma ve kamu yönetimini kendi politik hedefleri doğrultusunda şekillendirme eğiliminde olabilirler. Bu bağlamda, bürokrasinin siyasallaşması olgusu, kamu yönetiminin etkinliği ve tarafsızlığı konusunda önemli bir tartışma yaratmaktadır.

Ancak demokratik sistemler, bürokrasinin siyasal iktidar alanına tam anlamıyla nüfuz etmesini engelleyen belirli denge ve denetim mekanizmalarını barındırmaktadır. Yasama, yargı ve medya gibi denetleyici organlar, bürokratik yapının hem demokratik normlara uygun çalışmasını hem de siyasal iktidarın bütün gücünü kontrolsüz bir şekilde kullanmasını önlemeye yönelik mekanizmalar oluşturmaktadır. Bu noktada, bürokrasinin demokratik hesap verebilirlik ilkesi çerçevesinde hareket etmesi, kamu yönetiminin şeffaflığı ve etkinliği açısından kritik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, siyasal sistem, siyasal iktidar ve bürokrasi arasındaki etkileşim, kamu yönetimi için dengeli bir mekanizmanın varlığını zorunlu kılmaktadır. Demokratik sistemlerde bürokrasinin siyasallaşma riskini minimize eden ve aynı zamanda etkin yönetim anlayışını destekleyen yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bürokrasinin, siyasal iktidarla uyumlu şekilde çalışması ancak tarafsızlık ve uzmanlık ilkelerinden ödün vermemesiyle mümkün olabilir. Dolayısıyla, demokratik kamu yönetimi anlayışı içerisinde bürokrasinin hem hesap verebilir hem de etkin bir yapıda olması, sürekli güncellenmesi gereken bir politika alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akçakaya, M. (2016). Bürokrasi Kuramları ve Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Sorunlar. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 669-694.
- Akçakaya, M. ve İlhan, K. (2021). Bürokrasi-Siyaset İlişkisi Bağlamında Başkanlık ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemlerinin İncelenmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 589-624.
- Akdoğan Gedik, M. (2021). Vilfredo Pareto'nun İktisadi Sosyolojik Düşünce Yapısı ve Refah İktisadına Yansımaları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(59), 245-270.
- Altunok, H. (2016). Atama Yetkisi ve Bürokrasi Siyaset İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme-An Evaluation On Appointment Authority And Bureaucracy-Politics Relationship. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Social Sciences Institute*, 8(14), 166-180.
- Arendt, H. (1951). *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Arıkan, C. ve Yarımbatman, G. (2022). Siyasi İktidarın Sınırlandırılması ve Anayasal Denge Denetim Düşüncesinin Kökeni. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 555-574.
- Arslan, M. (2015). Elit Teorinin Doğuşu ve Kitle Korkusu. *Eğitim Bilim Toplum*, 13(50), 76-95.
- Ateş Burç, S. (2021). Michel Foucault'da İktidar Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 1287-1309.
- Avineri, S. (1972). *Hegel's Theory of the Modern State*. Cambridge University Press.
- Aydilek, E. (2019). Türk Siyasal Hayatında Bürokrasi-Siyaset İlişkisi. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*(3), 57-72.
- Başaran, K. (2023). *Karşılaştırmalı Hukukta Siyasal İktidarı Sınırlama Mekanizmaları ve Türkiye Örneği*. Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bayram, A. K. ve Çınar, K. (2007). İktidar ve Siyasetin Gölgesinde Bürokrasi ve Demokrasi İlişkisi: İdealler Zorunluluklar Gerilimler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 11-24.
- Bendix, R. (1977). *Max Weber: An intellectual portrait*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Can, M. (2021). İktidarın Kaynağı, Araçları ve Yozlaştırıcı Etkisi. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 20(1), 212-238.

- Candan, H. ve Işık, M. (2019). İdeolojik Devletin Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Okulun İşlevi: Kavramsal Bir Analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 567-585.
- Carter, G. M. ve Herz, J.H. (1970). *Government and Politics in the 20th Century*. Thames and Hudson, London.
- Ceyhan, N. (2024). *Demokrasinin Konsolidasyonu Bağlamında Siyasal Sistemlerin Dönüşümü: Güney Kore Örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, A. ve Eğmir, R.T. (2020). Max Weber ve Niskanen'in Bürokrasi Yaklaşımlarının Türk Bürokrasi Yapısı Bağlamında Değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 853-877.
- Çanakkı, L. A. (2011). *Türk Romanında Bürokrasi ve Memurlar (1872-1950)*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Çapar, S. ve Koca, M. (2024). Darbeler, Bürokrasi ve Siyasi Elitler. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 7(3), 193-212.
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1).
- Çelik, A. ve Mardinli, İ. (2018). Yerel Seçilmişlerin Bürokrasi-Siyaset İlişkisine Bakışı: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(1), 37-55.
- Çelik, V. ve Çelik, F. (2023). Bürokrasi Kavramının Demokrasi ve Siyaset İle İlişkisi Üzerinden Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(2), 205-217.
- Çevikbaş, R. (2014). Bürokrasi Kuramı ve Yönetimsel İşlevi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 75-102.
- Çitçi, A. ve Yılmaz, N. (2013). İbn Haldun'un Siyaset Teorisi ve Siyasal Sistem Sınıflandırması. *Turkish Studies*, 8(7), 83-93.
- Çoşkun, B. ve Asunakutlu, T. (2001). Max Weber ve Bürokrasi Teorisi. *Türk İdare Dergisi*, 73(432), 171-187.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215.
- Dursun, D. (2012). Bürokrasi Teorisi ve Yönetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (37-38), 133-149.
- Duverger, M. (2019). *Siyaset Sosyolojisi*. (Çev. Ş. Tekeli). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Easton, D. (1965). *The Political System: An Inquiry Into The State of Political Science*. New York: Alfred A. Knopf Publisher.
- Ekici, S. (2015). *Hayek'te Devlet ve Siyasal Sistem*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ekren, A. (2022). Antonio Gramsci'nin Hegemonya Kavramının Uluslararası İlişkiler Disiplinine Girişi ve Yorumlanması. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 149-158.
- Eroğul, C. (1981). *Siyasal Düzenlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Birkaç Tarihsel Örnek ve Tartışma*. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan, Ankara: A.Ü. Matbaası.
- Eryılmaz, B. (2010). *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Eryılmaz, B. (2017). *Kamu yönetimi: Düşünceler-Yapılar-Fonksiyonlar-Politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınlar.
- Eryiğit, B. H. ve Yörükoğlu, F. (2012). Modernleşme Süreçlerinde Demokrasi ve Bürokrasi İkilemi ve Kavramlarının Anlamsal Boyutları Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*(32), 1-18.
- Geylani, D. (2022). *Siyasetin Bürokrasiyi Kontrol Mekanizması Olarak Alternatif Bürokrasi: Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları*. Doktora Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Göksel, K. ve Tunç, A. (2021). Türkiye Cumhuriyeti Siyasal Sistemi. *Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 56-76.
- Güler, T. (2015). *Ak Parti İktidarları Döneminde Türkiye'de Siyaset-Bürokrasi İlişkisi (2002-2012)*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hegel, G. W. F. (1991). *Elements of the Philosophy of Right* (A. W. Wood, Ed. H. B. Nisbet, Trans.). Cambridge University Press.
- İzci, F. ve Bozdoğan, S. (2016). Türk Kamu Yönetiminde Bir Problem Alanı Olarak Bürokrasi-Siyaset İlişkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(34), 33-46.
- Kalaycıoğlu, E. (2018). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler İçinde (Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş)*. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3758, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2573.
- Kara, A. (2022). Ortaçağ Hıristiyan Siyasal İktidar Düşüncesinde Meşruiyet Sorunu ve İki Kılıç Kuramı. *Jass Studies The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(92), 529-542.
- Kaya, R. (2024). Türkiye'de Kararnamelerin Bürokrasi Üzerindeki Etkisi: Parlamenter ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırması. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 7(4), 1134-1147.
- Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Koç, A. (2023). Şiddete Dayalı Toplumsal Hareketlerin Ortaya Çıkışında Siyasal Sistemin Rolü: Latin Amerika Örneği (1945-1991). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Linz, J. J. (200). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder, Lynne Rienner Publishers.
- Lipset, S. M. (2008). Robert Michels, Demokrasi ve Oligarşinin Tunç Kanunu. *Çalışma ve Toplum*, 4(19), 11-38.
- Marx, K. (1970). *Critique of Hegel's Philosophy of Right*. Cambridge University Press.
- Michels, R. (1911). *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*.
- Okcu, M., Usta, S. ve Ceyhan, H. (2020). Değişen Kamu Yönetimi Anlayışı ve Bürokrasi Kültürü. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(39), 291-311.
- Ok, A. Ş. (2017). Max Weber'de Otorite ve Meşruiyet Tipolojisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 42-54.
- Okur Çakıcı, F. (2023). Siyasi Etik. Parlak, B.; Doğan, K.C; Kalkışım, H.M. ve Cengiz, E. (Ed.). *Kamu Yönetimi ve Etik: Teoriden Pratiğe* içinde (pp. 15-28). Ankara: Astana Yayınları.
- Önder, T. (2019). Türkiye'de Bürokrasi-Demokrasi İlişkisi Üzerine. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 2149-2168.
- Özkandaş, Y. (2024). Bahri Savcı: AP İktidarı Karşısında Bir Demokratik / Toplumcu Siyasal Sistem Savunucusu. *Mülkiye Dergisi*, 48(1), 279-300.
- Öztürk, N. K. (2003). *Bürokrasinin Gücü ve Siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pank Yıldırım, Ç. (2024). *Türkiye'de Bürokrasi ve Siyaset İlişkisinin Tarihsel Değişimi*. Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pareto, V. (1916). *Mind and Society*. Forgotten Books.
- Peters, B. G. (2010). *The Politics of Bureaucracy: An Introduction to Comparative Public Administration*. Routledge.
- Polat, M. ve Şahin, A. (2024). Bir İkilem Olarak Bürokrasi-Demokrasi İlişkisi ve Uyum. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 942-960.
- Riedel, M. (1984). *Between Tradition and Revolution: The Hegelian Transformation of Political Philosophy*. Cambridge University Press.
- Rizzi, B. (1939). *The Bureaucratization of the World*. Free Pr; First American Edition.
- Sarıaslan, F. (2023). II. Meşruiyet Dönemi ve Kanun-I Esâsi: Siyasal Sistem Tartışmaları Ekseninde Bir İnceleme. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (54), 161-192.
- Tarhan, B. (2022). Tocqueville ve Arendt: Yumuşak Despotizmden Totalitarizme Modern Toplum ve Siyasal İktidar. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 75-94.

- Taşar, M.O. (2006). Siyasal Yozlaşma Kavramı ve Kamu Ekonomisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 347-368.
- Terkan, N. (2003). Siyasal Sistemler ve Halkla İlişkiler. *Selçuk İletişim Dergisi*, 2(4), 64-75.
- Topbaş, H. (2010). David Easton'un Siyasal Sistem Kuramı Bağlamında Siyasal Katılma: Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (30), 81-111.
- Türköne, M. (2010). *Siyaset*. İstanbul: Opus Yayınları.
- Uslu, H.F. (2022). *Siyasal İktidar: Analitik Bir İnceleme. Siyasal Yazılar* (pp.239-258), Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ün, L. (2021). Bürokrasi, Kamu Personeli ve Siyaset Arasındaki İlişkiler. *Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, 2(1), 19-28.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Free Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. University of California Press.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (Çeviren: Latif Boyacı). İstanbul: Yarı Yayınları.
- Yalçın, Y. (2011). *Siyasal Sistem ve Medya Kuramları Bağlamında Türkiye'de Gazeteciliğin Mesleki Kimlik Sorunu ve Bir Alan Araştırması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, N. (2014). Antik Yunan Dönemi Karşılaştırmalı Siyaset Biliminde Siyasal Sistem Sınıflandırmalarına Genel Bir Bakış. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15(1), 123-138.
- Yolcu, T. ve Sezgin, A. A. (2018). Türkiye'de Siyasal Sistem Tartışmalarında Halkın Bilinç Düzeyi: Google Türkiye Aramaları Üzerine Bir İnceleme. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 148-160.